

2. DÜN DEN BUGÜ NE ÖMER SEYFETTİN SEMPOZYUMU

T.C. GÖNEN BELEDİYESİ

2. DÜN DEN BUGÜ NE
ÖMER SEYFETTİN SEMPOZYUMU

07-09 MART 2008

BİLDİRİLER

T.C. GÖNEN BELEDİYESİ

EDİTÖR:

Prof. Dr. Recep DUYMAZ / Trakya Üniversitesi / Fen-Edebiyat Fakültesi

YAYINA HAZIRLAYANLAR:

Öğr. Gör. İzzet Fuat ONAR / Balıkesir Üniversitesi / Gönen Meslek Yüksekokulu
Fevzi ÇOLAK / Gönen Belediyesi / Sosyal ve Kültürel Hizmetler Müdürlüğü

KAPAK TASARIMI, BASKI VE MİZANPAJ:
DÜZEY MATBAA

BASKI VE CİLT:
DÜZEY MATBAA
TEL. 0212. 613 40 41

ISBN
978-975-01699-3-9

(Kitabın yayıma hazırlanması sırasında, yazarların gönderdiği bildiri metnine ve görsel materyale sadık kalınmıştır.)

2. DÜNDEN BUGÜNE ÖMER SEYFETTİN SEMPOZYUMU BİLİM KURULU

Prof. Dr. Recep DUYMAZ / Trakya Üniversitesi
Prof. Dr. Ali DUYMAZ / Balıkesir Üniversitesi
Prof. Dr. Ramazan KAPLAN / Ankara Üniversitesi
Prof. Dr. Abdullah UÇMAN / Mimar Sinan Üniversitesi
Prof. Dr. Fatih ANDI / İstanbul Üniversitesi
Yard. Doç. Dr. Esat CAN / Trakya Üniversitesi
Yard. Doç. Dr. Hulusi GEÇGEL / Çanakkale Onsekiz Martı Üniversitesi

2. DÜNDEN BUGÜNE ÖMER SEYFETTİN SEMPOZYUMU DÜZENLEME KURULU

Prof. Dr. Recep DUYMAZ / Trakya Üniversitesi
Yard. Doç. Dr. Hulusi GEÇGEL / Çanakkale Onsekiz Martı Üniversitesi
Öğr. Gör. İzzet Fuat ONAR / Balıkesir Üniversitesi
Fevzi ÇOLAK / Gönen Belediyesi

SEMPOZYUM YÜRÜTÜCÜSÜ

Öğr. Gör. İzzet Fuat ONAR / Balıkesir Üniversitesi Gönen Meslek Yüksekokulu
E-Mail: onar.10@hotmail.com

(Bildirilerin biçim ve içeriğinden yazarları sorumludur.)

İÇİNDEKİLER

Ömer Seyfettin'in Estetiği; 3) Estetik Değer / Sanat Eserinin Güzelliği
Prof. Dr. Recep DUYMAZ11

Ömer Seyfettin'in Hikâyelerindeki Fiillerde Zaman ve Kip Kavramı
Arş. Gör. Fatma ŞENYÜZ25

Ömer Seyfettin'in "Apandisit" Hikâyesi Üzerine 6. Sınıf Ders Kitapları
İçin Bir Öneri
Arş. Gör. Fulya TOPÇUOĞLU35

Ömer Seyfettin'in Sanat ve Edebiyat Yazıları Üzerine Bir Değerlendirme
Yard. Doç. Dr. Hulusi GEÇGEL 45

Çocuğa Göre Olmayan Yönleriyle Ömer Seyfettin'in İki Öyküsü:
Beyaz Lale, Bomba
Yard. Doç. Dr. İbrahim KIBRIS59

Ömer Seyfettin "Pembe İncili Kaftan ve Diyet" Adlı Öykülerinin Metindilbilimsel
Açıdan İncelenmesi
Arş. Gör. Selma ERDAĞI
Yard. Doç. Dr. Mustafa ŞENEL79

Ömer Seyfettin Hikâyelerinin Yeni Türkçe Programdaki Temalara Uygunluğu
Okut. Dr. Keziban TEKŞAN
Arş. Gör. Mehtap ÖZDEN89

Ömer Seyfettin Hikâyelerinde Çocuk
Arş. Gör. Neslihan ÖKSÜZ97

Ömer Seyfettin Hikâyelerini Okuyan Gençlerin Tematik Çıkarımları ve Oluşturdukları
Roller
İsmail ZORBA
Ahmet Ali KARA
Ömer KEMİKSİZ107

Ferman, Topuz, Bir Çocuk Aleko ve Bomba Öykülerinin Adbilimsel
Açıdan İncelenmesi
Arş. Gör. Selma ERDAĞI119

Ömer Seyfettin'in Hikâyelerinde Efelik ve Efeler
Yard. Doç. Dr. Mustafa ÖZSARI125

Ömer Seyfettin'in Eserlerinde Gönen İzleri
Uzman Öğretmen Adalet DUYMAZ131

ÖMER SEYFETTİN'İN "PEMBE İNCİLİ KAFTAN VE DİYET" ADLI ÖYKÜLERİNİN METİNDİLBİLİMSEL AÇIDAN ÇÖZÜMLENMESİ

Arş. Gör. SELMA ERDAĞI
Yrd. Doç. Dr. MUSTAFA ŞENEL

ÖZET

Dilbilimin bütün dallarında olduğu gibi metindilbilimde de incelemenin temelini metin oluşturmaktadır. Metin, belirli bir bildirişim bağlamında bir ya da birden çok kişi tarafından sözlü ya da yazılı olarak üretilen bir dil dizgesi bütünüdür. Dilsel işlev vurgulanırken, tekil dil kullanımlarından bağımsız olarak metinlerin bütünü ele alınmalıdır. İşte böyle, tekil dil kullanımlarından bağımsız olarak metinlerin dil yapılarının incelenmesine "Metindilbilim" denir.

Gönen doğumlu olan Ömer Seyfettin, Türk öykücülüğünün kurucusudur. Edebiyata milliyetçi akımı getirip, Türkçede sadeleşmeyi savunmuştur. Son devir Türk hikâyeciliğinin en önemli şahsiyetidir. Batılı teknikteki küçük hikâye, Ömer Seyfettin'e kadar, bir yazarın kendisine tek başına bağlandığı bir edebi tür durumuna gelmemiştir. Öykülerini kişisel deneyimlerine, tarihsel olaylara ve halk geleneklerine dayandıran Ömer Seyfettin'in günlük konuşma dilini kullanması, öykülerine canlılık ve etkileyici bir özellik katmıştır. Çok değişik konular işleyen yazar, bunları anlatırken yergiye, söz dalaşına, komik durumlara ve toplumsal yorumlara da yer vermiştir. 20. yüzyıl dilbilimi çağıdır. Dilbilimin ülkemizdeki geçmişi de çok eskilere dayanmaz. Edebiyatımızda dilbilim çalışmalarına önem vermek gerektiği ve bu önemi hak eden edebiyatçılarımızdan birinin de Seyfettin olduğu göz önünde bulundurulursa bu çalışmanın edebiyat dünyasına katkı sağlayacağı bir gerçektir.

Bu çalışmada Ömer SEYFETTİN'in "Diyet ve Pembe İncili Kaftan" adlı öyküleri metindilbilimsel bağlamda çözümlenmeye çalışılmıştır. Çalışmada dil, dilbilim, metin, metindilbilim ve öyküler hakkında bilgi verildikten sonra adı geçen öykülerin; artgönderimleri, bağımtı öğeleri ve eksilteli yapıları tespit edilerek öykülerdeki metindilbilimsel görünümeler ortaya konmuştur.

Anahtar Kelimeler: Dil, Metindilbilim, Metin, Öykü, Ömer SEYFETTİN

1.0 GİRİŞ:

Dil, bir anda düşünemeyeceğimiz kadar çok yönlü, değişik açılardan bakınca başka başka nitelikleri beliren, kimi sınırları bugün de çözemediğimiz büyüklü bir varlıktır. O gerek insan, gerek toplum, gerekse insan ve toplumdaki ayrı düşünülecek olan bilim, sanat, teknik gibi bütün alanlarla ilgili bulunan, aynı zamanda onları oluşturan bir kurumdur.¹

Dil, yüzyıllardan beri felsefe, mantık, metin bilimi, dil bilimi ve edebiyat gibi disiplinlerin temel çalışma konusudur. XIX. yüzyıla kadar, insan dili çoğu zaman dünya ile insan arasındaki ilişkiyi irdelemek amacıyla bir araç olarak ele alınmıştır. Ancak XIX. yüzyıldan bugüne kadar yapılan çalışmalarda dil bir araç olmaktan çıkarak amaca dönüşmüş, insan dilinin yapısı, üretimi ve anlamını belirlemek üzere pek çok çalışma yapılmıştır.²

Dilbilimin en kısa tanımı, 'dili inceleyen bilim, dilin bilimi' biçiminde yapılabilir. Dil nasıl, insanın fizik, düşünce ve ruh yapısıyla ve çeşitli eylemleriyle ilişkili ise, dilbilim de bütün bu eylemleri kendisine konu olarak alan öteki bilim dallarıyla sıkı sıkıya ilişkilidir.³

20. yüzyılda kendisine önemli bir çalışma ortamı bulmuş olan dilbilimi, dilin çeşitli sahalarında çalışmalar yapmış ve yeni dilbilgisel kurallar ortaya çıkarmıştır. Dilbilimin kendisine çalışma ortamı bulduğu alanlardan birisi de metindilbilimdir. Herhangi bir konunun dilsel bütünlük içerisinde ele alınması sonucu oluşan, bir bildirişim görevi üstlenen yani metin değeri taşıyan yazılanı kendisine inceleme alanı olarak seçen metindilbilim bağdaşıklık kuramı adı altında metni; artgönderim ve öngönderim, eksiltile yapılar, örtük anlatım (sezdirimler, çıkarsamalar), örgeler ve izlek, dilbilgisel eylem zamanları v.b. başlıkları altında inceler.⁴ Metin (Lat. Texus (dokuma)> texere: dokumak), belirli bir bildirişim bağlamında bir ya da birden çok kişi tarafından sözlü ya da yazılı olarak üretilen bir dil dizgesi bütünüdür. Bir başka deyişle, bildirişim değeri taşıyan, eyleme yönelik devingen bir bütündür. Bildirişim işlevi olmayan yazılı ya da sözlü bir belge, metin değildir. Kısaca metin, başı ve sonu ile kapalı bir yapı oluşturan dilsel göstergelerin art arda geldiği anlamlı yapı olarak tanımlanabilir. Her metnin göndergesi, öncelikle kendi üzerinedir. Yazınsan metin 'kendi içinde ve kendisi için' biçiminde tanımlanan bir kapalılık içinde değerlendirilmelidir. Yazınsan ürün, insan yaşamındaki bildirişim biçimlerinden biridir. Bu metin dilsel düzenlenişle bir kurmaca dünyayı taşıdığı gibi, kendisini çevreleyen gerçek toplumsal- kültürel yapıdan, geçmiş yazın dönemlerinden, kendi dışında başka iletişim olanaklarından öğeler de içerir. Her metin, anlam bütünlüğü oluşturan metin parçacıklarının (tümce ve tümce değerindeki birliklerin) toplamıdır. İşte bu metin parçacıklarının birliği 'metnin içeriğini' oluşturur. Yazınsal bir metnin anlamı da, metnin yansıttığı varsayılan tüm anlamları vermesi amaçlanan biçimsel anlatımı ile içeriği arasında gidip gelen karmaşık bir edimdir. Bir metinden söz edebilmek için, dilsel öğelerden bir kesitini somut ve elle tutulur bir varlığının olması gerekir. Bir

metnin somut durumu, kişiler arası iletişim edimi çerçevesinde bir sözcemele edimini oluşturur.⁵

Diyet ve Pembe İncili Kaftan Türk hikâyeciliği dendiğinde, ismini ilk önce hatırladığımız yazarlarımızdan Ömer Seyfettin'e (1884-1920) aittir. Daha çok realist bir çizgide eser vermeye gayret eden yazarın öykü üslubu Fransız yazar Maupassant'ı andırır. Bu bakımdan o bir vak'a hikâyecisidir. Keskin bir gözlem gücü ve ironiye kaçan anlatımıyla Ömer Seyfettin hikayemizin ilk olgun örneklerini veren yazardır. Ömer Seyfettin'in dil hassasiyeti öykülerinde kendisini gösterir. İlk öykülerinde o zamanki edebiyat dilinin etkisi görülür. Seyfettin Milli Edebiyat dönemi yazarlarından. Yeni lisan hareketinden sonra yazarın dili tedrici olarak sadeleşir fakat yavanlaşmaz.⁶ Arasına şiirler de yazmış olan Ömer Seyfettin hikayecilikteki ilk şöhretini Genç Kalemlerde yayımladığı hikayelerle sağladı. Bu tarihten ölümüne kadar geçen dokuz yıl içinde ve bilhassa I. Dünya Savaşı yıllarında sık sık yayımlamaya devam ettiği başarılı hikayeleri ile, son devir Türk hikayeciliğinde haklı ve mühim bir yer kazandı.⁷

2.0 ÖYKÜLERİN ARTGÖNDERİMLERİ

Bir metindeki bütünlük içinde, daha önce ve daha sonra aynı sözcük, izlek, kavram ya da düşünce aynı biçimde ya da farklı biçimde yeniden kullanılabilir. Her metinde başka öğelere göre yorumlanabilecek artgönderimsel ve öngönderimsel birimler bulunur. Bu tür yapılar bağlamsal bir durumu ilgilendirir ve sıralı tümcelerde dil ekonomisi adına yapılır. Daha uzun aralıklarla yapılan artgönderim ya da öngönderim ise, metnin tutarlılığı ve bağımsızlığı içinde değerlendirilir. Genel metin içinde bir şey önce söylenir, sonra aynı şeye gönderimde bulunulur (artgönderim). Artgönderim, son yıllarda (25-30), dilbilim çalışmalarının merkezinde yer almakla kalmamış, filozoflar, psikologlar ve yapay zeka ile ilgilenen bilim insanlarının da dikkatlerini çekmeye başlamıştır.⁸

Bir çok sahada inceleme aracı olarak kullanılabilen artgönderim, özellikle Türkçe'de yoğun bir şekilde kullanım alanı bulmuştur. Nitekim Türk dili metin içerisinde kelime tekrarlarından hoşlanmayan bir dildir. Bu sebeptendir ki; metin içerisinde kavramların kullanım şekillerine göre, artgönderimleri çeşitlendirmekte ve kullanım şekillerine göre isimlendirmekteyiz.⁹

a) Adil kullanımı ile yapılan artgönderim tespitleri:

Önce bir ad kullanılır, daha sonra ilgili adın yerine adil kullanılır. Yatağanların üstünde 'Ameli Ali Usta' damgasını arıyorlardı. O (Ali Usta), çeliğe çifte su vermesini biliyordu. 'Çifte su vermek', sanatının, yalnız ona (Ali Usta), mahsus bir sırrı idi. (D., T.,s.34)

Şehirde ona (Ali Usta), dair birçok hikayeler söylenirdi. (D., T.,s.34)

Siyah, şahane gözlerinin yüksek bakışından, kibar tavrından, mağrur durgunluğundan, düzgün sözlerinden onun öyle sıradan biri olmadığı belli idi ama kimdi? (D., T.,s.35)

Zülfikarın sırrı ondadır (Ali Usta), derlerdi. (D., T.,s.35)

Amcası çok zengindi... Onu (Ali Usta) yanına aldı. (D., T.,s.35)

Her aşık gibi onun (Ali Usta), kalbinde de nihaysiz bir dalgınlık vardı. (D., T.,s.37)

¹ Doğan Aksan, *Her Yönüyle Dil Ana Çizgileriyle Dilbilim*. TDK Yay., Ankara - 2003, s. 11
² Murat Yusuf Erk, *Metin Bilimi ve Dil Bilimi Çalışmalarının Dil Bilgisine Yaklaşımları Üzerine Bir Araştırma*, Osmangazi Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, Ekişehir -2003
³ Doğan Aksan, a.g.e., s. 14

⁵ Doğan Günay, a.g.e., s. 35

⁶ Ali İnan Koculu, *Millî Edebiyat II Nesir*, Salkımsöğüt Yay., Konya-2007, s.15.

⁷ Kenan Akyüz, *Modern Türk Edebiyatının Ana Çizgileri 1960-1923*, İnkılap Kitabevi, İstanbul-1995.

⁸ Ayvaz Çelebi, *Türk Dil Bilimi*, İstanbul-1995.

Bir adım kalınca onu (Ali Usta), kıyafetinden tanıdılar. (D., T.,s.38)
Manasını anlamadığı bu lisanın ahiretle ilgili onun sakin kanın, sular altında saklı
derin bir girdap gibi kaynattı. (D., T.,s.37)

Ama ona (Ali Usta) kötü davranışlar yapmadılar. (D., T.,s.38)

Yukarıdaki örneklerde üçüncü şahıs adlı kullanımı ile yapılan artgönderimler mevcuttur.
Öykünün asıl kahramanı durumundaki Ali Usta'ya yapılan artgönderimler çoğunluktadır.

Ben (Ali Usta), kimseye eyvallah etmeyeceğim. (D., T.,s.35)

Benim! ... (D., T.,s.38)

Sen misin Ali Usta? (D., T.,s.38)

Ben ((Ali Usta) para çalmadım. (D., T.,s.41)

O keselerden bir tanesini de bu sabah senin (Ali Usta) dükkanın önünde bulduk.
(D., T.,s.40)

Muhafızlar onun namuslu bir adam olduğunu biliyordu. (D., T.,s.39)

Hem bu gece, geç vakit ben (muhafız) seni (Ali Usta) köprü'nün üstünde gördüm,
orada ne arıyordun. (D., T.,s.40)

Bu deriyi buraya ben (Ali Usta), koymadım. (D., T.,s.41)

Hayır oğlum, dedi, sen (Ali Usta), adam öldürmedin. (D., T.,s.42)

Sen yalnız hırsızlık ettin. (D., T.,s.42)

Kimseye (Amcası) boyun eğmedi. (D., T.,s.35)

Muhafızlar kendisinden (muhafızlar) başka dışarıda gezeniyi yakaladılar mı, dayaktan
canını çıkartırlardı. (D., T.,s.38)

Halk kendisini (Ali Usta) seviyordu. (D., T.,s.43)

Bütün şehir halkı Koca Ali gibi mahir bir ustanın kolunun kesileceğine acıdı. (D.,
T.,s.42)

Herkes (şehir halkı) onu (Ali Usta), seviyordu. (D., T.,s.43)

Yukarıdaki örneklerde de Diyet öyküsünde birinci, ikinci ve üçüncü şahıs adlı
kullanımıyla yapılmış artgönderimler görülmektedir. Yazar ayrıca dönüşlülük adılı
ile de artgönderimler yapmıştır. Bu artgönderimlerin çoğu asıl kahraman olan Ali
Usta'ya yapılmıştır.

Biz (sadrızam) onun (Şah İsmail) işlemeler, altınlar ve elmaslarla donatarak gönderdiği
elçisine, padişahımızın elini öptürmedik. (P.İ.K, T.,s.49)

Şüphesiz, O (Şah İsmail) da aynı hareketi yapacaktır. (P.İ.K, T.,s.49)

Kendine (Şah İsmail) sığınan tarafları bile çağırdığı ziyafette, yok etme gaddarlığını
göstermişti. (P.İ.K, T.,s.51)

Beyazıt divanının şairler, dindar vezirleri onun (Şah İsmail) adını bile hatırlamaya
dayanamazlardı. (P.İ.K, T.,s.51)

Bu Şah, bir gün mutlaka bizim (Vezirler) sınırimıza da saldıracak, doğu eyaletlerini
almaya kalkışacaktı. (P.İ.K, T.,s.50)

Tam bizim (Divan) aradığımız adam işte... (P.İ.K, T.,s.57)

Katınızda bu kadar yüksek memurlar, yazıcılar, hocalar var. Niçin onlardan (yüksek
memurlar, yazıcılar, hocalar) birini seçmiyorsunuz? (P.İ.K, T.,s.57)

Sen (Muhsin Çelebi), Şah İsmail denen canının kim olduğunu biliyor musun? (P.İ.K,
T.,s.57)

Ben (Muhsin Çelebi) şimdiye kadar devlet hizmetine girmedim. (P.İ.K, T.,s.55)
Pembe İncili Kaftan da ise yazar genellikle öyküde geçen tüm kişilere artgönderimde
bulunmuştur.

b) Küçük düşürücü göndergesel kullanımlar:

Bu tür göndergesel yapılar da ise kişinin doğrudan adı değil de kötü özellikleri
söylenerek artgönderim yapılır.

İşte Divanda bu kurnaz ve sonradan görmenin (Şah İsmail) huzuruna gönderilecek
uygun bir elçi bulunamıyordu. (P.İ.K, T.,s.52)

Bu hakaretin aynısını o canıye (Şah İsmail) iade etsin. (P.İ.K, T.,s.55)

c) Belirteçle yapılan artgönderimler:

Belirteç yardımı ile de artgönderimler yapılabilir. Yer ve zaman belirteçleri yardımıyla
söylemdeki iki parça arasında ilişki kurulabilir.

Hem bu gece, geç vakit ben seni köprü'nün üstünde gördüm, orada (köprü'nün üstünde)
ne arıyordun. (D., T.,s.41)

İnkâr etme, işte kuzunun derisi dükkanından çıktı. (D., T.,s.41)

Bu deriyi buraya (dükkan) ben koymadım. (D., T.,s.41)

Burada mı oturuyor? (P.İ.K, T.,s.52)

Getirin buraya (Sarayın selamlığına), dedi. (P.İ.K, T.,s.53)

3.0 BAĞINTI ÖGELERİ:

Anlatılardaki tümceler farklı biçimlerde birbirleriyle ilinti içindedir. İki ya
da daha fazla sözlüksel yerdeşlik arasında ilişki kuran dilsel göstergelere bağıntılıyan
denir.

Dar kapısından başka aydınlık girecek hiçbir yeri olmayan dükkanında, tek başına... (D.,
T.,s.34)

Hatta İstanbul'da bile yeniçeriler satın alacakları... (D., T.,s.35)

Nihayet Erzurum'da ihtiyar bir demircinin yanına girdi. (D., T.,s.35)

Zaten başı biraz ağrıyordu. (D., T.,s.37)

Sonra canını çıkarıncaya kadar dövmüşler hatta işkence için bir kolunu da kırmışlardı.
(D., T.,s.)

Fakat ihtiyar hakim çok adildi. (D., T.,s.42)

Ama sipahilerle hoş geçinmek lazımdı. (D., T.,s.43)

Şimdi çolak kalaktın, ha... (D., T.,s.45)

Büyük kubbeli serin divan, bugün daha sakin, daha gölgeliydi.

Biz onun işlemeler, altınlar ve elmaslarla donatarak gönderdiği elçisine, padişahımızın
elini öptürmedik. (P.İ.K, T.,s.49)

Öyle bir adam ki ölümden korkmasın. (P.İ.K, T.,s.50)

Hocalardan, Saray Okullarından, Divandan benim aklıma böyle gözü pek bir adam
gelmiyor. (P.İ.K, T.,s.50)

Bu elçi yedi sene sonra takdirin "Yavuz" ismindeki yaman tokadıyla tacından, tahtından
olacak İsmail Safevi'ye gönderilecekti. (P.İ.K, T.,s.50)

Bununla beraber sınırlarda gene, kavganın arkası alınamıyordu. (P.İ.K, T.,s.50)

Kan içinde, ateş ve eziyet içinde kıvranıyordu. (P.İ.K, T.,s.51)

Babasıyla büyük babası Cüneyt'in intikamını aldığı için delice bir gurura kapılan bu Şah... (P.İ.K, T.,s.51)

Kendine sığın tarafları bile çağırıldığı ziyafette, yok etme gaddarlığını göstermişti. (P.İ.K, T.,s.53)

Osmanlı toprağına geçtiği için özür diliyor, birbiri ardı sıra elçiler gönderiyordu. (P.İ.K, T.,s.52)

O zaman Trabzon valisi bulunan Şehzade Yavuz babası gibi sabredememiş, Tebriz sınırını geçmişti. (P.İ.K, T.,s.52)

İsmail'in elçisi şimdi bu saldırıdan da şikayet ediyor. (P.İ.K, T.,s.52)

Ama devlet memuriyeti kabul etmez. (P.İ.K, T.,s.52)

Fakat çok cesurdur. (P.İ.K, T.,s.53)

O halde biz de kendimiz için değil, devletine hizmet için çağırırız. (P.İ.K, T.,s.53)

Böyle göğsü ilerde, kabarık, başı yukarı kalkık bir adamı ömründe ilk kez görüyordu. (P.İ.K, T.,s.54)

Oysaki... (P.İ.K, T.,s.53)

Tek ülküsü "Allah'tan başka kimseye secde etmemek, kula kul olmamak"tı. (P.İ.K, T.,s.54)

Çünkü ben boyun eğmem, el etek öpmem, dedi. (P.İ.K, T.,s.55)

Halbuki zamanın devletlileri mevkilerine hep boyun eğip; el etek, hatta ayak öpüp, bin türlü yaltaklıkla... (P.İ.K, T.,s.55)

4.0 EKSİLTİLİ YAPILAR:

Eksiltili, bir tümceden bir ya da birden çok ögenin silinmesi işlemini belirtir. Bu silinme sonunda tümcenin bağlam içindeki anlaşılabilirliği kaybolmaz. Eksiltili yapıların gerek dilbilgisel açıdan, gerekse mantıksal açıdan doğru kurulmuş olması gerekir. Eksiltili anlatımla, doğru yerde kullanılması durumunda nitelikli ve özgün bir anlatım biçimi oluşturulabilir. Bu tür kullanım ile düşünce kısa ve özlü bir biçimde ortaya konulmuş olur.¹⁰

a) Özne eksikliği bulunan cümleler:

Bu yapıda cümlelerin temel öğelerinden biri olan özne bazı cümlelerde kullanılmaz. Bazen gizli bazen de önceki cümlede verildiği için gerçek özne kullanımına ihtiyaç duyulmaz. Seyfettin'in öykülerinde özne eksikliği en çok rastlanan eksiltili yapı türüdür.

"(O) Uzun boylu, iri pençeli, kalın pazılı, geniş omuzlu bir pehlivandı. (D., T.,s.34)

(O) On yıldır bu karanlık içinde ham demirden dövüldüğü kılıç namluları bütün Anadolu'da bütün Rumeli'de, serhat boylarına kadar büyük bir nam kazanmıştı. (D., T.,s.34)

(O) Memleketin yabancısıydı. (D., T.,s.34)

(Onun kalbi) En küçük bir vesileyle coşardı. (D., T.,s.37)

(O) Korunmasız Zülkadiriye arazisine girdi.

(O) Osmanlı toprağına geçtiği için özür diliyor, birbiri ardı sıra elçiler gönderiyordu. (P.İ.K, T.,s.51)

(O) Biraz zengindir. (P.İ.K, T.,s.52)

(O) Vaktini okumakla geçirir. (P.İ.K, T.,s.52)

(O) Tuttuğu kağıdı buruşturdu. (P.İ.K, T.,s.56)

Bilge sadrazam doğruldu. (O) Arkasına dayandı. (P.İ.K, T.,s.56)

b) Yüklem eksikliği bulunan cümleler:

Cümlelerin en temel öğesi olan yüklem kullanılmadığı zaman okuyucu zihninde onu hemen tamamlama ihtiyacı duyar. Yüklem eksikliğine bu iki öyküden sadece Pembe İncili Kaftan'da rastlanmaktadır.

"Ortasında geniş bir kılıç yarasının izi parlayan açık alnı...(Vardı)

Al yanakları...(Vardı)

Yeni traşlı, beyaz, kalın boynu...(Vardı)

Biraz büyücek, eğri burnu...(Vardı)

İnce sarığı...(Vardı)

Kuyruğunu sallaya sallaya efendisinin efendisinin pabuçlarını yalayan köpeğe yaltaklanma pek yakıştırdı, ama insana...(Yakışmazdı)." (P.İ.K, T.,s.49-63)

c) Nesne eksikliği bulunan cümleler:

Nesne eksikliği de eksiltili yapı türlerinden biridir. Bu eksiklik cümlede nesnenin söylenmemesi ile yapılır. Seyfettin nesne eksikliğini çok fazla kullanmamıştır.

"(Onu) Hırpalamadılar.

(Ellerini) Kuruladı.

Yamaklar hemen deriyi yerden kaldırdılar. (Deriyi) Açtılar." (D., T.,s.34-47)

"(Devletini) Sever sanırım.

(Çağırma) Deneyin efendim.

(Onu) Biliyorum." (P.İ.K, T.,s.49-63)

d) Tamlayan eksikliği bulunan cümleler:

Tamlamada tamlayanın eksik olduğu yapıdır. Bu yapıyı Seyfettin öykülerinde kullanmıştır.

"(Ali Usta'nın) Amcası çok zengindi.

Bunu düşündükçe gülümser, tatlı tath (Ali Usta'nın) yüreği çarpar, (Ali Usta'nın) ruhundan kopan bir hamleyle örsünün üzerinde milyonlarca kıvılcımlar tutuşurdu.

(Ali Usta'nın) Uykusu yoktu.

(Evin) Kapısı aralıktı.

(Ali Usta'nın) Dükkanında örsü ile çekicinden başka kıymetli şeyi yoktu." (D., T.,s.34-47)

"Sadrazam yavaşça (Onun) dişlerini sıktı.

(Onun) Avucunda sıktığı kağıdı yanına koydu.

(Muhsin Çelebi'nin) Tek ülküsü "Allah'tan başka kimseye secde etmemek, kula kul olmamak"tı.

Fakat (Muhsin Çelebi'nin) ömründe hiç kaside yazmamıştı.

(Onun) Yaşı kırkı geçiyordu.

Sadrazam yavaşça (Onun) dişlerini sıktı." (P.İ.K, T.,s.49-63)

¹⁰Doğan Güneş, a.g.e., s. 57-69

e) Tümleç eksikliği olan cümleler:

Tümleç eksikliği de her iki öyküde de çok az sayıda kullanılan bir yapıdır. “(Yatağından) Doğruldu. Yüklükten atladı.

(Oraya) Hakikaten el kadar bir kan lekesi sürülmüştü.” (D., T.,s.34-47)
(Ona) Alaüdevle kızını vermedi.(P.İ.K, T.,s.51)

5.0 ÖYKÜLERİN ÖRTÜK YAPILARI:

Her dilin kendi kullanım olanaklarından kaynaklanan özel durumları vardır. Bu durumlar yoluyla bir bilgi açık olarak alıcıya aktarılabilmesi gibi, örtük bir biçimde de aktarılabilir. Örtükleşme, dolaylı ya da dolaysız yoldan ulaşılabilecek bilgiler için kullanılır. Bir sözcüde, paragrafta bazı bilgiler verilse de gizli biçimde sözcüde bulunur. Çıkarılabilir, en başta bir akıl yürütme işidir. Metin içinde açık olarak belirtilen bir bilgiden ya da okurun kültürel ve ansiklopedik olarak bildiği varsayılan bir bilgiden yola çıkarak, söylenmemiş yeni bir bilgiyi çıkarma işidir.”

Büyük kubbeli serin divan, bugün daha sakin, daha gölgeliydi. (P.İ.K s.49)

Divanın önceki günlerde daha kalabalık daha canlı olduğunu, bugün ise sakin olduğunu anlarız.

Önünde açılan talih yollarından daha, hiçbirine sapmamıştı. (P.İ.K s.55)

Bu cümlede Muhsin Çelebi'nin gözünün hiçbir şeyde olmadığı, ona sunulan imkanlara tamah etmediğini anlarız.

Evet, bu alında yarası görülen kılıcın yere düşemediği canlı bir kahramandı. (P.İ.K s.57)

Burada kahramanın alnındaki yaradan daha önce savaşlara katıldığı sonucunu çıkarıyoruz.

Kılıçtan, demirden, çelikten, ateşten başka laf bilmez, pazarlığa girmez, müşterileri ne verirse alırdı. (D. s.34)

Ali ustanın çok konuşmadığı, parada pulda gözü olmadığı bu cümlede anlatılmıştır. İşte şehirde yaşamak da bir tür esirliktir. (D. s.39)

Esirliktir kelimesiyle şehirde yaşayan insanların özgür olamadığı çıkarımı vardır.

Kolunun diyetini verecek on parası yoktu. (D. s.42)

Bu cümleden kahramanın fakir olduğu çıkarımına varırız. Örneklerden de anlaşılacağı gibi metin içinde anlatılmak istenenler açık bir şekilde ortaya konmayabilir. Bu öykülerde de örtük yapıları görmek mümkündür.

6.0 SONUÇ:

Bu çalışmada kısa bir metindilbilim çözümlemesi yapılmak istenmiştir. Ömer SEYFETTİN'in “Diyet ve Pembe İncili Kaftan” adlı öyküleri metindilbilim açısından çözümlenmeğe çalışılmıştır. Bu çalışmada iki öykü ele aldığımız için metindilbilimin tüm yöntemleri kullanılamamıştır. Öyküler, artgönderim, bağıntı öğeleri, eksilteli yapılar ve örtük yapı olmak üzere dört başlıkta incelenmiştir. İlk önce yöntemler hakkında kısa bilgiler verilmiş daha sonra öykülerden alınan örneklerle pekiştirilmeğe çalışılmıştır.

Öykülerde en çok dikkati çeken artgönderim yapısının diğer yapılara göre daha fazla kullanılmış olması. Bunun sebebi kısa olan öykülerde kahramanların adlarının fazla tekrarından kaçınarak okuyucuyu sıkmamak olduğu düşünülebilir. Öykülerde bağıntı öğelerine de sık sık yer verilmiştir. Eksilteli kullanımlarda ise özne ve tamlayan eksikliği diğer eksilteli yapılara göre daha fazla kullanılan bir yapıdır.

KISALTMALAR:

D: Diyet

P.İ.K: Pembe İncili Kaftan

T.: Mehmet TÜRKKAN Ömer SEYFETTİN Seçme Öyküler I-II, Gendaş Yay., İstanbul-2006

KAYNAKÇA

- AKSAN, Doğan, Her Yönüyle Dil Ana Çizgileriyle Dilbilim, TDK Yay., Ankara – 2003,
AKYÜZ, Kenan, Modern Türk Edebiyatının Ana Çizgileri 1960-1923, İnkılap Kitabevi, İstanbul-1995
ÇELTEK, Aytaç, Türkçe Sözlü Söylem Yapısı ve Artgönderim, Dokuz Eylül Ün., Yüksek Lisans Tezi, 2003
ERK, Murat Yusuf, Metin Bilimi ve Dil Bilimi Çalışmalarının Dil Bilgisine Yaklaşımları Üzerine Bir Araştırma, Osmangazi Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, Eskişehir -2003
DEMİR, Tazegül, Peyami Safa'nın Yalnız Adlı Romanının Metindilbilimsel Çözümlemesi, Kafkas Ün., Yüksek Lisans Tezi, Kars-2006.
GÜNAY, Doğan, Metin Bilgisi, Multilingual Yay., İstanbul- 2003
KOLCU Ali İhsan, Milli Edebiyat II Nesir, Salkımsöğüt Yay., Konya-2007
TÜRKKAN, Memet, Ömer SEYFETTİN Seçme Öyküler I-II, Gendaş Yay., İstanbul-2006